

"Důchodce našel ve sbírce známek raritu za dva miliony"

Pod tímto, ale i dalšími titulky - například "Sběratel vlastní unikátní známku", "Dvanáct let mlčel o nejdražší tuzemské poštovní známce", "Důchodce ze Slušovic nečekaně objevil ve své sbírce unikátní poštovní známku", "Unikát má hodnotu dva miliony" - přinesla ve čtvrtek 12. února 1998 řada celostátních deníků - například Svobodné slovo, Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Zemské noviny, Blesk - a dále pražské Metro (v následujících dnech pak i některé další noviny a časopisy) zprávu o nálezu údajně velmi vzácné československé známky 2 filléry Turul s přetiskem Pošta československá 1919 ve sbírce pana Miloslava Švajdy ze Slušovic. Cena této známky byla uváděna v milionových hodnotách, přičemž její vzácnost má spočívat v prosvítajících vodorovných pružích v papíru.

Co napsaly noviny

Pro ty, kdo zprávu v novinách nečetli, uvedme nejprve, o co v ní šlo. Citujeme tedy například Svobodné slovo: *Důchodce Miloslav Švajda ze Slušovic na Zlínsku, který se po léta věnuje ve svém volném čase filatelii, se ve svých sedmašedesáti letech stal ze dne na den potenciálním milionářem. Může za to přitom jediná známka z počátku století, kterou měl léta ve své rozsáhlé sbírce. Teprve nyní se přišlo na to, že jde o světovou raritu. Katalogová cena známky se údajně pohybuje kolem dvou milionů korun. Nadšený filatelista přitom vůbec netuší, od koho mohl tak vzácný exemplář získat. "Známky totiž sbírám čtyřicet let a nikdy předtím jsem je neprovrhoval. Vůbec proto nevím, odkdy ji mám doma," usmívá se filatelista. "Důkladně prohlížet sbírku jsem poóádně začal teprve v důchodu, když jsem měl trochu víc času. Když jsem zjistil, že papír, na němž je jedna ze známek vytištěná, má místo svislých pruhů vodorovné, zastavilo se ve mně srdce," popisuje okamžik, kdy známku ve své sbírce náhle objevil. Právě nezvyklé vodorovné pruhy, které jsou zřetelné při pohledu proti světlu, dělají ze známky Miloslava Švajdy světovou raritu. "Může za to chyba tiskaře, který při výrobě nesprávně pootočil arch papíru. Dnes je to ovšem přednost," směje se filatelista. Známka pochází z dob Rakousko-Uherska a její platnost byla omezena na území Slovenska. Po vzniku Československé republiky pak byla dodatečně doplněna o černý přetisk s názvem Pošta československá 1919. Druhý takový exemplář pravděpodobně neexistuje. "Před časem jsem totiž dával do novin i rádia inzeráty, že stejnou známku koupím. Přestože jsem nabízel hodně peněz, nikdo se neozval. I rakouští znalci se vyjádřili, že něco takového nemají. Osobně jsem zajel známku ukázat do Švýcarska, kde sídlí nejvyšší orgán filatelistů. Tamní odborníci z ní byli nadšení," vypráví důchodce. Sám prý ještě není úplně rozhodnutý, jak se známkou naloží. "Kdybych byl vystavovatel, měla by pro mě ohromnou cenu. Za takové rarity se v soutěžích získávají body a medaile. Já se tím ale zase tak intenzivně nezabývám. Každopádně bych ji rád na podzim předvedl na světové filatelistické výstavě v Praze," uzavírá filatelista.*

Blesk napsal: *Unikátní československou známku objevil ve své sbírce Miloslav Švajda ze Slušovic. Katalogová cena známky s černým přetiskem Pošta československá*

Sběratel vlastní unikátní známku

Slušovice (toť) Sběratel Miloslav Švajda ze Slušovic se nyní může pyšně chlubit tím, že má mezi svými tisíci ostatními známkami jeden unikátní kousek. Okrová známka s černým přetiskem Pošta Československá 1919 má totiž podle nově dokončeného odborného posudku katalogovou cenu kolem dvou milionů korun a je zatím jediným exemplářem svého druhu.

Známka, kterou má sedmašedesátiletý důchodce ve své sbírce už dvanáct let, se odlišuje od ostatních známek tím, že papír, na kterém je vytištěná, má vodorovné pruhy. "To není vůbec obvyklé, pruhy bývají svislé. Chyba pravděpodobně vznikla v tiskárně, kde sazeč známku otočil o sto osmdesát stupňů. Jde o známku, která byla vydána ještě v Rakousku-Uhersku a prodávala se jen na slovenských poštách. Po vzniku Československa byla

stažena a přetištěna. Kolik však takových známek vlastně do Prahy dorazilo, se už asi nepodaří zjistit," říká Miloslav Švajda.

Sběratel se v minulých letech inzeráty v novinách pokoušel zjistit, zda někdo v tuzemsku vlastní podobnou okrovou známku. "Chtěl jsem ji koupit za tři sta padesát tisíc korun, nikdo se mi ale neozval. Před rokem 1989 jsem se navíc ani známkou příliš nechlubil, bál jsem se, že mi ji může nějaké muzeum sebrat. Skutečnou cenu známky jsem zjistil až letos v lednu, kdy jsem získal výsledky testů a hodnocení. Věděl jsem, že je to známka ojedinělá, o prodeji jsem zatím vůbec neuvažoval," říká sběratel, který za čtyřicet let doma nashromáždil několik set tisíc známek.

Svůj nejcenější úlovek však už doma nemá. "Přenesl jsem ji do bezpečí, po zveřejnění její ceny by mohla přece zajímat zloděje. Ctí každého sběratele je ale zveřejnit, že má něco ojedinělého, třeba se najdou další kusy z té série," dodává šťastný sběratel.

1919 s průsvitkou na vodorovně pruhovaném papíru se v současnosti pohybuje kolem dvou milionů korun. Švajda prozradil, že na okrovou známku s původním uherským tiskem "2 Fillér" narazil mezi tisíci svých známek náhodou. "Srdce se ve mně zastavilo, když jsem objevil něco, co ještě v katalogu není", řekl. Zda uvažuje o prodeji známky, nedokázal odpovědět. Původnost rarity potvrdil soudní znalec, předseda komise expertů Svazu českých filatelistů Pavel Pittermann. "Radiografická analýza dokázala, že ve hmotě známky jsou zřetelné vodorovné postupující pruhy částečně identifikovatelné i v průsvitu viditelným světlem," konstatoval. Dostupná filatelistická literatura se převážně zmiňuje u těchto známek o pružích postupujících papírem vertikálně, dodal. Obdobné referovaly i další uvedené deníky.

Nová hvězda na filatelistickém nebi?

Takováto bombastická zpráva, uveřejněná i s fotografií popisované známky prakticky ve všech významných celostátních novinách, samozřejmě velmi zaujala filatelistickou i laickou veřejnost. Už v den jejího uveřejnění do redakce Filatelie, do Profilu i do dalších filatelistických obchodů telefonovali šťastní čtenáři, kteří takovouto známku s vodorovnými pruhy v papíru ve své sbírce také našli. V následujících dnech pak volalo či napsalo několik dalších sběratelů, kterým byly další nalezené exempláře této známky nabízeny ke koupi za astronomické částky.

Objevila se tedy na československém filatelistickém nebi další zářivá hvězda? Budou dosavadní superrarity Pošty československé 1919 na žilkovaném papíře odsunuty na vedlejší kolej? Strhne se před výstavou PRAGA 1998 o nově nalezený unikát nelibostný soubor mezi známými vystavovateli exponátů ČSR I? Abychom však dlouho nenapíneli, odpověď zní - ne. Zmíněná zpráva totiž je, stručně řečeno, naprostá novinářská kachna. Ve skuteč-

Unikát má hodnotu dva miliony

SLUŠOVICE (ČTK) - Unikátní československou známku objevil ve své sbírce Miloslav Švajda ze Slušovic. Katalogová cena známky s černým přetiskem Pošta Československá 1919 s průsvitkou na vodorovně pruhovaném papíru se v současnosti pohybuje kolem dvou milionů korun.

nosti jde o běžnou československou známku 2 filléry Turul s přetiskem Pošta československá 1919, katalogové číslo 90. Tato známka vyšla v nákladu 26.000 kusů a její cena s nálepkou činí v katalogu Trojan 60 Kč. Více či méně zřetelné vodorovné pruhy v papíru známky se vyskytují u značné části existujících exemplářů a například v prodejné Profil byla tato známka s popsáními pruhy běžně nabízena za 158 Kč.

Jak vznikala legenda

Jak se tedy mohlo stát, že vznikla legenda o mimořádné vzácnosti právě tohoto exempláře, které uvěřilo tolik novinářů a po jejím uveřejnění i tolik čtenářů? Jak vznikl takovýhle neuvěřitelný, doslova pohádkový příběh o náhlém štěstí slušivického důchodce? To si můžeme poměrně snadno domyslet. Při prohlížení svých známek si pan Švajda povšimnul, že jedna z nich - dvoufillérová maďarská známka s obrazem bájného ptáka Turula s přetiskem PC 1919 má proti světlému v papíru vodorovné proužky. U dalších svých známek takového proužky nenašel. Protože zmínku o tomto pruhování nenalezl ani v katalogu československých známek, usoudil, že musí jít o skutečnou vzácnost.

Obrátil se tedy postupně na několik filatelistických znalců s žádostí, aby mu potvrdili, že se jedná o mimořádný exemplář, jehož ojedinělost spočívá ve skutečnosti, že známka má pruhy v papíru. Minimálně dva z těchto oslovených znalců, konkrétně Jan Karásek a František Beneš, po prohlídce známky konstatovali, že původní maďarská známka byla tištěna na celé řadě druhů papíru, vesměs válečného, a tedy nepřilíhli kvalitního, přičemž papír předloženého exempláře je jedním z nich, a že tedy na známce neshledávají nic, co by ji činilo výrazně vzácnější než jiné exempláře stejného katalogového čísla.

Naproti tomu jiní znalci pana Švajdu v jeho názoru, že známka je svými pruhy s největší pravděpodobností skutečně vzácná, spíše podporovali. V maďarské literatuře totiž zjistili, že důvodem její vzácnosti není jen pouhá existence pruhů v jejím papíře, zjištěná panem Švajdou, ale zejména skutečnost, že tyto pruhy jsou orientovány vodorovně, zatímco dosavadní literatura převážně zmiňuje pouze pruhy postupující svisle. Právě tato odchýlná orientace pruhů, způsobená pootočením archu papíru o 90 stupňů při jeho vkládání do tiskařského stroje (při tisku původní maďarské známky), měla z uvedených známek s přetiskem PC 1919 činit mimořádnou vzácnost, snad dokonce jediný dochovaný kus - unikát.

Naskýtá se samozřejmě otázka, jak by mohla existovat jediná taková známka, když desky pro přetisk Pošta československá 1919 byly stokusové. Ale i na to má pan Švajda odpověď. Ve svém dopise z 29. ledna 1998, adresovaném redakci časopisu Filatelie, se vyjadřuje zcela jednoznačně: "Známka s uvedenými vodorovnými pruhy opatřená přetiskem Pošta československá 1919 existuje zatím v České republice jedna. ... Maďarské známky ze slovenských pošt byly dodávány k přetisku i po jednom kuse!"

Atest

S žádostí o vystavení atestu potvrzujícího existenci vodorovných pruhů v papíru známky pan Švajda uspěl až u předsedy komise expertů SČF Pavla Pittermanna, který mu dne 11. ledna 1998 vystavil atest č. 125/98 následujícího znění: *Tímto potvrzují, že zde vyobrazená a popsaná dvoufillérová československá poštovní známka z emise POŠTA ČESKOSLOVENSKÁ 1919 (kat. Trojan č. 90z) je dle mého názoru pravá. Nález: původní dvoufillérová výplatní známka uherského původu (č. kat. Michel 110X) je opatřena prvním přetiskem druhu F. Jak potvr-*

Ing. Pavel PITTERMANN, A.I.E.P.
P.O. Box 206
150 21 Praha 5 - Smíchov
tel.: + (4202) 58 12 104
fax: + (4202) 58 13 748

Shledání změny v obnoře správy, zejména projevů, je záležitostí právní, která je v zájmu občanské společnosti a jejího rozvoje. Změna emise SČF v obnoře správy, zejména projevů, je záležitostí právní, která je v zájmu občanské společnosti a jejího rozvoje.

ATEST Č. 125/98

Tímto potvrzují, že zde vyobrazená a popsaná dvoufillérová československá poštovní známka z emise POŠTA ČESKOSLOVENSKÁ 1919 (kat. Trojan č. 90z) je dle mého názoru

pravá.

Nález: původní dvoufillérová výplatní známka uherského původu (č. kat. Michel 110X) je opatřena prvním přetiskem druhu F. Jak potvrzují radiografická analýza, ve hmotě známky jsou zřetelné vodorovné postupující pruhy, částečně identifikovatelné i v průhledu viditelným světlem (kopie)

díla radiografická analýza, ve hmotě známky jsou zřetelné vodorovné postupující pruhy, částečně identifikovatelné i v průhledu viditelným světlem (kopie radiografického snímku je součástí tohoto atestu). Mně dostupná maďarská literatura uvádí u známek pocházejících z vydání 1913 celkem osm různých druhů papíru, a to včetně papíru puhozaného, převážně však zmiňuje pouze pruhy postupující vertikálně. Až do konečného posouzení znalci v zemi původu známky nelze vyslovit bližší závěry o četnosti výskytu a vzácnosti. V době mého ověření měla známka dobrou jakost. Na rubové straně má známka masivní nálepkou a drobné lomy v lepu. Tamtéž je opatřena hůře čitelnou pravou znaleckou značkou J. Karáska, potvrzující pravost přetisku.

Vystavený atest podle názoru pana Švajdy nepochybně potvrzoval, že známka má nejen jím odhalené pruhy, ale nadto orientace těchto pruhů (vodorovná) je odlišná od orientace doposud popisované v maďarské literatuře (svislá).

Na základě atestu pan Švajda svou známku nabídl do nejbližší aukce Profil s tím, že navrhuje stanovit její vyvolávací cenu na 1,5 milionu korun. Profil však známku do aukce odmítl zařadit s vysvětlením, že jí i nadále považuje za běžnou.

Senzace

Pan Švajda se tedy rozhodl upozornit na svůj nález odbornou i laickou veřejností. Podle našich informací tak učinil dvěma způsoby. Prvním byl už zmíněný dopis do redakce Filatelie, v němž oznamuje svůj nález, popisuje jeho vzácnost, odvolává se na vystavený atest a žádá o uveřejnění zprávy o novém unikátu. Redakce se dopis rozhodla otisknout v nejbližším (tedy březnovém) čísle v rubrice listárna a připojit k němu stanovisko znalce F. Beneše, v němž vysvětluje, proč se nejedná o raritu, ale o v podstatě běžně se vyskytující známku. Vzhledem k mimořádné pozornosti, kterou známce mezi tím věnovaly sdělovací prostředky, zařadila redakce Filatelie nakonec celý tento článek.

Druhým způsobem, který pan Švajda zvolil, bylo, že na svůj nález mimořádně vzácné známky upozornil Českou tiskovou kancelář. Na základě toho jej navštívili její regionální zpravodaj a fotograf, zapsali si podrobně historii nového objevu, prohlédli si atest (ze kterého si však vybrali jen část potvrzující existenci pruhů v papíru a konstatoující, že znalci "dostupná maďarská literatura ... převážně ... zmiňuje pouze pruhy postupující vertikálně", a důležitou pasáž týkající se posouzení "četnosti výskytu a vzácnosti" známky zcela vynechali), známku vyfotografovali a zprávu zařadili do servisu ČTK. Odtud ji převzaly v úvodu zmíněné deníky a senzace byla na světě.

V jediném dni se o údajně nově nalezené raritě dozvěděly miliony čtenářů. Nastalo horečné prohlížení sbírek, zda neobsahují známku 2 filléry Turul z emise Pošta českoslo-

venská 1919 na pruhovaném papíru, u nálezců pak nejspíš chvíle opojného štěstí, dále v úvodu popsané drčení telefonů v redakcích novin, v redakci Filatelie i ve filatelistických firmách, shánění znalců a nakonec - zklamání.

Nad celou příhodou by se bylo možno pousmát, kdyby tu nehrozilo jedno nebezpečí. Z minulosti je totiž znám případ, kdy na základě podobné novinářské kachny, popisující a vyobrazující údajně mimořádně vzácnou známku, koupili nedostatečně informovaní zájemci za značné sumy v podstatě běžný filatelistický materiál a byla jim tak způsobena značná škoda. Ten ne tak dávný případ shodou okolností začal rovněž v agentuře ČTK a na jeho konci byla blamáž přímo mezinárodní - ale o tom zase někdy přišť. Podstatné je, že k podobné situaci by samozřejmě mohlo dojít i dnes. Jestliže by totiž někdo na základě novinových zpráv, uveřejněných v nejřednějších českých denících, uvěřil tomu, že popisovaná a vyobrazovaná známka je skutečně raritou v milionové ceně a pak by ve své sbírce našel známku zcela stejnou - mohl by se někdo divit, kdyby se jí snažil prodat za stejnou nebo třeba i o něco nižší cenu? A pokud by se někdo jiný v jeden den ve šesti novinách dočetl, že se jedná o unikát, o němž se "i rakouští znalci vyjádřili, že něco takového nemají", a jehož pravost je navíc potvrzena atestem - mohl by se někdo divit, kdyby se jí rozhodl jako skvělou investici koupit? Jak by se potom řešila otázka náhrady škody? Vždyť všichni účastníci takového obchodu by byli svatosvatě přesvědčeni, že prodali, respektive koupili skutečnou raritu...

Bublina splaskla

Ing. Pittermann hned 12. února zaslal ČTK sdělení, ve kterém píše: *Jsem nucen se kategoricky distancovat od jakýchkoli formulací Vaší zprávy týkající stanovení ceny známky (např. dva miliony korun), její sběratelské klasifikace (např. rarita, světový unikát apod.) a kontroverzních tvrzení o katalogizaci známky (ve výroku majitele je uvedena formulace "něco, co v katalogu není" a vzápětí poté se sděluje, že "současná katalogová cena je...") a to až do doby, v níž bude možno učinit definitivní závěr. Těmito skutečnostmi se mé dobrozdání vůbec nezabývalo, zkoumal jsem výhradně existenci pruhů v papírové hmotě známky. Jakékoliv závěry o vzácnosti, ceně a katalogizaci lze činit teprve po dalším dlouhodobém zkoumání, což jsem ve svém dobrozdání formuloval takto: Až do konečného posouzení znalci v zemi původu známky nelze vyslovit bližší závěry o četnosti výskytu a vzácnosti této známky.*

Na zjevnou nesprávnost zprávy ČTK i informací uvedených v článcích jednotlivých novin upozornila ČTK i redakce těchto novin v týž den také Filatelistická zkušebna Domu filatelie Profil. Ve stanovisku znalce Františka Beneše vysvětlila, že se ve skutečnosti nejedná o unikát v milionové ceně, ale o zcela běžnou známku, a zprávu označila jako novinářskou kachnu. Současně upozornila na to, že by na základě uveřejněných zpráv mohla vzniknout nákupem zmíněné známky někomu i značná škoda.

Známka zřejmě není unikátní

S l u š o v i c e (tof) - Známku s černým přetiskem Pošta Československá 1919, kterou sedmašedesátiletý důchodce a filatelista Miloslav Švajda považuje za unikátní a ocenil si ji na dva miliony korun, si může podle soudního znalce Františka Beneše z pražského Domu filatelie kdokoli koupit za sto padesát osm korun. "Známka vyšla v nákladu dvaceti šesti tisíc kusů a její katalogová cena nyní činí šedesát korun," tvrdí. Do pražského Domu filatelie během uplynulých dvou dní zavolali čtyři sběratelé, kteří mají podobnou známku doma. "Nevěřili svým očím, že mají doma takovou vzácnost, museli jsme je ale zklamat. V sedmdesátých letech se stal podobný případ, lidé nabízeli za běžnou známku značné sumy," dodal Beneš.

»Milionová« známka má hodnotu desetikorun

PRAHA (muž) - S unikátní známkou 2 fillery Turul s přetiskem Pošta Československá 1919 na vodorovně pruhovaném papíru, kterou ve své sbírce objevil slušivický důchodce Miloslav Vajda a za níž by údajně mohl stržít až dva milióny korun, to zřejmě nebude tak slavné. Podle soudních znalců v oboru filatelie má totiž známka hodnotu sotva několika desetikorun.

Znalci: Tato známka není za dva milióny, ale za šedesát korun. Repro ČTK

mýlí," řekl včera sebejistě. Sám tvrdí, že o známce věděl dvanáct let a vždy tušil, že je velmi cenná. „Nadšení filatelisté vždy mají tendenci své sbírky přeceňovat. Tak se stalo zřejmě i v tomto případě," prohlásil Beneš.

Poprask: kolem známky nastal poté, co tuto zprávu přinesla ve středu Česká tisková kancelář. Ta podle slov svých pracovníků spoléhala na tvrzení Miloslava

Noviny pak vzápětí přinesly další články s titulkou typu "Známka zřejmě není unikátem", "Známka za pár korun, nebo za tři milióny" (oba Lidové noviny), "Milionová známka má hodnotu desetikorun" (Blesk), "Známka zřejmě není unikátem" (MF DNES), "O údajně nejdražší známce se vedou spory" (Zemské noviny), ve kterých původní zprávu korigovaly. Všeměs celou věc označily za spor filatelistických znalců, v němž teprve budoucnost ukáže, kdo měl vlastně pravdu a zda jde skutečně o milionový unikát či zda je známka běžná.

Toto je tedy stručný popis okolností filatelistické senzacce, která na pár dnů vzrušila naši filatelistickou i nefilatelistickou veřejnost. Čtenář si ale asi řekne, jaká je tedy vlastně pravda? Existují opravdu v papíru této známky pruh, a pokud ano, jsou skutečně běžné, nebo z ní činí vzácnost? Je postavení těchto pruhů obvyklé ve směru svislém, nebo vodorovném? Jak došel pan Švajda k milionové ceně za svou známku? A pokud jde o známku běžnou, proč na ni byl vystaven atest a proč o ní opakovaně psaly snad všechny významné noviny v naší republice? Je vidět, že se jedná o pěknou řádku otázek. Na některé z nich se pokusíme odpovědět v následujícím textu, na jiné si důvtipný čtenář musí odpovědět sám.

Co je vlastně papír?

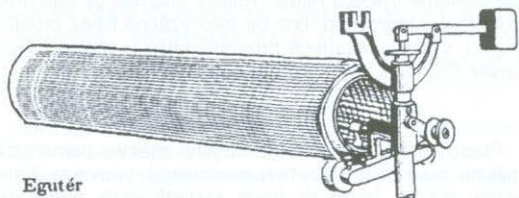
Jak jsme si ukázali, celý případ se točí kolem pruhů v papíru známky. Začneme tím, že se na tento papír podíváme blíže. Tedy - co je vlastně papír? Řečeno slovy naučného slovníku jde o "jemná, většinou rostlinná vlákna, zplstěná, splepená a usušená do tuhé vrstvy, zvalcovaná nebo uhlazená. Vyrábí se převážně z drobně rozdrčeného dřeva, které se vaří s látkami rozpouštějícími nežádoucí příměsi (třísloviny, pryskyřice, lignin). Zbývající vlákna se vypírají, rozmělní a melou v holandrech, kde se klíží a mísí s plnivý, popř. s barvivy. Zpracovávána papírovina se vede na papírenský stroj, kde se zplstňuje na kovových sítech. Potom se ždíma, suší a hladí na žehličích válcích. Jakost a použití papíru určuje použitá surovina a zpracování."

Udělejme si nyní malou exkurzi a podívejme se, jak taková výroba papíru vlastně vypadá, respektive jak vypadala na počátku století, kdy byla emise Turul 1913 vydána. Protože zkoumaná známka má průsvitku a nejpodstatnější otázkou jsou prosvítající pruh v jejím papíru, zajímá nás zejména fáze, v níž se do papíru průsvitka a pruh dostaly.

Na počátku výroby papíru je vlastně obrovské množství vody, v němž je rozpuštěno nepatrné množství rostlinných vláken, v poměru asi 100 : 1. Tento zpočátku jednoprocenní roztok prochází dlouhou výrobní linkou, v jejímž průběhu postupně dochází k odlučování vody a tím k zahušťování papírové hmoty. V určité technologické fázi už je papírová hmota natolik vysušená, že je možno přistoupit k její povrchové úpravě. To se provádí na soustavě kovových sít, z nichž jedno je rovné - nosné - a spočívá na něm mokrá papírová hmota. Toto nosné síto ubíhá pořád dokola na válečkách (je vlastně podobné pásovému dopravníku) a nazývá se proto nekonečné síto. Shora na něj zlehka tlačí síto druhé - bubnové (nazývá se též egutér), které vytlačuje z papírové hmoty přebytečnou vodu a upravuje povrch mokrého papíru. Celou soustavu si jednoduše můžeme představit tak, jako když maminka válela těsto na nudle: vlastní vál je rovné síto, těsto je papírová hmota a váleček je bubnové síto - egutér.

Průsvítka

Egutér má však i jinou funkci - umožňuje vyrábět papír s průsvítkami různých tvarů a vzorů; proto se na něj podíváme blíže. Jde o lehký dutý válec, jehož povrch tvoří jemná kovová síťka z drátků z fosforového bronzu (můžeme si ji představit například jako kovovou sítku do oken proti hmyzu). Na povrchu této sítky mohou být přiletovány ornamenty, vytvořené rovněž z drátků z fosforového bronzu; tyto ornamenty však mohou být do sítky stejnými drátky i vyšíty (síťka se pak podobá třeba brokátu). Vyvýšený obrazec je na povrchu egutéru proveden tak, že otáčením válce tvoří vlastně nekonečný pás.

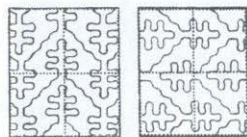
Egutér

Otáčením egutéru se do stlačené mokré papírové hmoty vytlačuje reliéf, který se na hotovém papíru jeví jako průsvítka. Jde vlastně o ztenčení papírové hmoty, které se při průhledu proti světlu jeví jako světlejší body, čáry nebo plochy. Průsvítku do papírové hmoty papíra umisťuje na přání zákazníka, a to zejména jako ochranný prvek.

Na způsob vytlačení průsvítky mají vliv zejména tloušťka vrstvy mokré papírové hmoty, procházející pod egutérem, její okamžitá konzistence, dále povrchová úprava síta a síla přítlaku egutéru. Pokud je například tento přítlak slabší, obsah sušiny v papírové hmotě příliš nízký nebo naopak příliš vysoký a tloušťka vrstvy papírové hmoty menší, bude vytlačení reliéfu (průsvítky) slabší a nevýraznější. Pokud jsou uvedené ukazatele v normě, bude vytlačení reliéfu optimální. Pokud bude přítlak egutéru příliš silný, může vedle reliéfu být do papírové hmoty různě výrazně vytlačena i vlastní struktura povrchu síta, a to buď síta egutéru nebo síta rovného, na němž spočívá papírová hmota a po němž egutér ubíhá, nebo dokonce síta obou. A tady nejspíš mají původ ony pruhy v papíru známek, které se vyskytují u části jejich nákladu. Rozhodně jde totiž o ztenčení papíru provedené v průběhu jeho výroby, přičemž otázka, zda jde o otisk struktury povrchu síta egutéru či síta rovného, je v tuto chvíli podružná. Podstatné je, že tato struktura byla ve výrobní lince postavena určitým způsobem vůči ornamentu vytvářejícímu průsvítku.

Pro tisk všech hodnot původní maďarské emise Turul 1913 byl použit papír s průsvítkou vícenásobně se opakující

patřící patriarchální kříž, v zahraniční filatelistické literatuře obvykle označovanou číslem VII, v naší literatuře pak označovanou písmenem z. Vzhledem k tomu, že kresba této průsvítky je zcela symetrická a kříže se v ní pravidelně protichůdně střídají, můžeme u této průsvítky rozlišit pouze dvě polohy - svislou a vodorovnou. To, v jakém postavení (svislém nebo vodorovném) se průsvítka na známce nachází, vyplývá ze způsobu, jakým byl do tiskového stroje vkládán papír, což zase vyplývá ze způsobu jeho nařezání z role na jednotlivé archy. Obvykle tyto archy papíru, určené k tisku známek, nemívají tvar přesného čtverce, ale tvar obdélníku, a do stroje jsou tedy vkládány vždy stejným způsobem - například užší stranou napřed. Pouze mimořádně se pak může stát, že z nějakých, například technologických důvodů či omylem nebo chybou obsluhy, jsou archy vkládány pootočenými o 90 stupňů, v našem případě tedy širší stranou napřed, a průsvítka vytištěných známek je pak rovněž pootočená o 90 stupňů.

V podstatě jde o stejnou problematiku, jak ji známe u známek ČSR I, kdy u průsvítek lipové listy rozeznáváme dokonce 8 jejich poloh. Tento čtyřnásobně vyšší počet poloh průsvítky lipové listy oproti dvěma polohám průsvítky kříže je důsledkem toho, že kresba průsvítky lipové není dokonale symetrická. Můžeme tedy nejen rozlišit zda jde svisle či vodorovně, ale i zda jde shora či zdola, resp. zleva či zprava. To jsou však teprve čtyři její polohy. Další čtyři polohy jsou důsledkem toho, že průsvítka je do papíru vytlačena z jedné jeho strany a papír je pak potiskován ze strany libovolné. Pokud je tedy potiskován ze strany, na níž je vytlačena průsvítka, jeví se její kresba zrcadlově převrácená oproti tomu, když je potiskován ze strany druhé.

Co k tomu říká maďarská literatura

Maďarský specializovaný katalog A Magyar bélyegek z roku 1986 k papíru známek emise Turul 1913 na str. 199

1913. TURUL

Könyvny. A: VII-Vj.
B: Vila-Vj. 15 F. fog. (□)
A 145., 151. (150A), 153.
és 154. sz. bélyegeken
szines alapnyomat.
Értékszám: fekete

Különböző minőségű papír, Az 1, 16, 30 és 60 f kivételével a VII. vizjelű bélyegek sávos papíron is előfordulnak. Sok színárnyalat, mind a bélyegeknél, mind az alapnyomatoknál.

		A (VII vj.)		B (Vila vj.)		
		●●	⊙	●●	⊙	
139	109	1 f szürkékékete	h 25,-	15,-	150,- 120,-	
140	110	2 f olajsárga	h 15,-	5,-	400,- 75,-	
141	111	3 f narancs	h 15,-	5,-	100,- 50,-	
142	112	5 f zöld	h 60,-	5,-	100,- 50,-	
143	113	6 f zöldesbarna	h 15,-	10,-	200,- 40,-	
144	114	10 f rózsáskármin	h 30,-	5,-	200,- 40,-	
145	115	12 f kékibolya/sárga	h 30,-	15,-	400,- 45,-	
146	116	16 f kékeszöld	h 50,-	50,-	-	
147	117	20 f barna	h 120,-	10,-	900,- 45,-	
148	118	25 f kék	h 150,-	10,-	-	
149	119	30 f narancsbarna	h 120,-	10,-	4 000,- 45,-	
150	120	35 f vörösbolya	h 120,-	10,-	15 000,- 40,-	
151	121	50 f barnáskármin/kék	h 50,-	15,-	1 650,- 1 200,-	
152	122	60 f olajzöld	h 800,-	300,-	700,- 350,-	
153	123	60 f olajzöld/rózsá	h 100,-	10,-	200,- 50,-	
154	181	70 f barna/zöld	h 25,-	20,-	-	
155	182	80 f szürkésibolya	h 25,-	20,-	-	
156	124	1 K barnászörös	l 150,-	15,-	2 000,- 50,-	
157	125	2 K szürkékék	l 400,-	20,-	9 000,- 200,-	
158	126	5 K barnáslila	l 1 200,-	350,-	-	
		sorozat	3 500,-	900,-	35 000,-	2 400,-

uvádí: "U této emise existují nejružnější druhy a kvalita papírů. To bylo způsobeno potřížením v zásobování v období 1. světové války. ... Vodorovná průsvítka je známa pouze na jednom druhu papíru - bílém, stejnoměrném, hladkém. ... Pruhovaný papír (pruhy cca 0,3 mm) - přírážka k ceně 50 až 100 %."

Další maďarský katalog, Magyar bélyegek katalógusa z roku 1996, u stejné emise na

straně 26 uvádí: "Papír známek je různé kvality. Vyjma hodnot 1, 16, 30 a 60 fillérů se známky s průsvítkou VII. vyskytují i na pruhovaném papíru." Současně zvlášť oceňuje známky s průsvítkou svíslou a zvlášť známky s průsvítkou vodorovnou. Z tohoto ocenění vyplývá, že standardně se vyskytuje průsvítka svíslá, průsvítka vodorovná je vzácnější.

Z údajů obou těchto běžně dostupných katalogů vyplývá, že pruhy v papíru známek této emise jsou známy a zvyšují cenu takovýchto exemplářů o 50 až 100 % (údaj se týká samozřejmě známek bez přetisku PČ 1919). Dále je zde jasně uvedeno, že standardní polohou průsvítky kříže je poloha svíslá (kříže stojí), poloha vodorovná (kříže leží) je pak vzácnější. Jednoduše to můžeme přirovnat k československé emisi T.G. Masaryk 1925, Pof. č. 190 - 3, kde je však naopak základní polohou průsvítky lipové listy průsvítka vodorovná a vzácnější je průsvítka svíslá.

PČ 1919

Z původní maďarské emise Turul z roku 1913 bylo pro přetištění v roce 1919 vybráno 7 hodnot - 1, 2, 3, 6, 50, 60 a 70 fillérů - které mají v katalogu Pofis čísla 89 - 95. Z nich se podle maďarské literatury pruhy v papíru nevyskytují u hodnot 1 fillér a 60 fillérů.

Při přípravě tohoto článku jsme prohlédli několik set známek Turul různých hodnot s přetiskem PČ 1919, s průsvítkou kříže. Všechny měly průsvítku ve svíslé poloze, část z nich měla i vodorovné pruhy v papíru. Průsvítku ve vodorovné poloze ani svíslé pruhy v papíru jsme nezjistili. Jak průsvítka, tak i případné pruhy v papíru byly provedeny různě kontrastně, od v průhledu velmi výrazných až po značně nevýrazné a splývající s plochou papíru. Procentuálně nejvyšší zastoupení známek s pruhy v papíru jsme zjistili u hodnot 2 f, 6 f, 50 f a 70 f, naproti tomu žádná například u hodnoty 1 f.

Je třeba si však uvědomit, že uvedené zkoumání bylo provedeno na relativně malém množství materiálu, v porovnání s celkovým nákladem všech hodnot, který podle Monografie činí 135.830 kusů. Nelze z něj tedy prozatím vyvozovat žádné závěry o poměru známek bez pruhů a s pruhy. Na druhou stranu však toto zkoumání jasně potvrdilo, že u části nákladu známek Turul z emise PČ 1919 se vodorovně postupující pruhy standardně vyskytují.

Polohu vodorovných pruhů vůči poloze průsvítky dobře vystihuje schématické vyobrazení této průsvítky z katalogu Michel Europa-Ost, z něhož je dobře vidět, že pruhy jsou orientovány ve stejném směru jako ramena křížů v průsvítce. Jednoduše řečeno - u průsvítky ve svíslé poloze

1913, Freim.-Ausg. Gleiche Zeichnungen wie Nr. 54 bis 70, jedoch mit neuem Wz. Patriarchenkreuz mehrfach (Wz. 7): X stehend, Y liegend; Bdr.; gez. K 15.

	X stehend	Y liegend	X Wz. stehend	Y Wz. liegend
109. 1 f. grauviolett/schwarz (□)	c — 60 — 50	3.— 3.—		
110. 2 f. olivgelb/schwarz (□) c — 40 — 30		7.25 1.50		
111. 3 f. orange/schwarz (□) c — 40 — 30				
112. 5 f. hellgrün/schwarz (□) c 1.20 — 30		1.20 1.20		

jsou pruhy vodorovné, u průsvítky ve vodorovné poloze jsou pruhy svíslé.

A právě tady je zřejmě jádro pudla. Celý případ s údajnou vzácností vodorovných pruhů v papíře vyplynul nejspíše ze špatného překladu z maďarské literatury, jejíž údaj: "většina známek se vyskytuje na papíru se svíslou průsvítkou" si někteří naši znalci chybně vyložili jako "převážně se vyskytují pruhy postupující svíslé". Inu - maďarština není jazyk jednoduchý.

Co z toho pro zkoumanou známku vyplývá? Ukázali jsme si, že vodorovná orientace pruhů v jejím papíru je skutečně standardní, vzácné by naopak bylo, kdyby měla pruhy svíslé. Jestli taková známka s přetiskem Pošta československá vůbec existuje, to samozřejmě nevíme. Jedná se sice o emisi značně probádanou, ovšem překvapivý nálezkem samozřejmě vyloučit nelze. Taková známka by pak měla průsvítku vodorovnou, což by bylo vzácné i bez pruhů v papíru; výskyt vodorovné průsvítky kříže u známek Turul emise PČ 1919 nám totiž doposud není znám.

Co říci na závěr?

Pan Švajda tedy nemá unikát, jeho známka nemá cenu milionů, novinové zprávy byly plácnutím do vody a můžeme jenom doufat, že se na jejich základě nikdo nedopustil neuváženého nákupu podobné "vzácnosti". V celé věci však můžeme najít i pozitivní prvek. Podobné bulvární senzace sice ve svém důsledku filatelii jako oboru spíše neprospívají, protože na ni vrhají stín jisté neserióznosti, na druhou stranu ale na základě tolika novinových článků jistě mnoho sběratelů i laiků prohlédlo pečlivě své známky, jestli mezi nimi také nenajdou vodorovně pruhované exempláře. Ti, kterým se to podařilo, už své nadšení, později vystřídané zklamáním, mají za sebou. Ale co když někdo zklamaně našel známku s pruhy svíslými, která byla v novinových článcích nesprávně označena jako běžná? Ten má svou chvíli nadšení teprve před sebou (samozřejmě, pokud se o skutečném stavu věci vůbec někdy dozví). Takže ve filatelii nevdaná novinová kampaň, kterou se panu Švajdovi podařilo rozpoutat (například Lidové noviny přinesly na téma jeho známky dokonce čtyři velké články!), možná nakonec přispěje k objevení skutečné rarity - známky s vodorovnou průsvítkou a možná i svíslé pruhované - samozřejmě, pokud vůbec existuje.

A jaké si z celého případu vzít poučení? Za prvé, že rozhodně není radno dát na senzační novinové zprávy. Za druhé, ani fakt, že je známka stará mnoho desítek let, nemusí znamenat, že je o ní všechno známo a podobně publikováno. A za třetí by teta Kateřina z Jirotkova Saturnina řekla: "práce kvapná, málo platná" (což platí i o překladech odborných textů z maďarštiny).

FRANTIŠEK BENEŠ
ZDENĚK NYGRÝN